

din 5000,— pomoč v primerih bolezni pri bolezenskem zavarovanju ne nad din 50,— dnevno, pri penzijskem zavarovanju pa mesečna penzija ne nad din 1500,—.

S to omejitvijo je vzeta možnost uspešnega podpiranja tudi tistim ustanovam, ki se lahko v bodoče obdržijo širše delovno področje, t. j. predvsem nameščenskim ustanovam človekoljubnega značaja. Jasno je, da mora pri tako nizkih podporninah, zlasti velja to za pogrebne, ki bi v bodoče ne krile ničesar drugega kot gole pogrebne stroške, pasti interes članstva. Posledice bodo izstopi v masah, ki jim bo mogla slediti samo likvidacija teh ustanov.

c) Večina teh ustanov je poslovala doslej po sistemu naknadnega plačevanja članskih prispevkov. Ta sistem se je tudi pri ustanovah, ki poslujejo že desetletja, odlično obnesel. Njegova prednost pred sistemom, ki sloni na načelih zavarovalne tehnike, se je pokazala zlasti v tem, da je silno gibljiva in prilagodljiva življenjskim prilikam. Višina podporne se lahko zato vsako leto s sklepi občnih zborov prilagodi stanju cen, zaradi česar so bili člani teh ustanov tudi v preteklosti obvarovani škode, ki se je niso mogle izogniti osebe, zavarovane po načelih zavarovalne tehnike pri zavarovalnicah na kapitalistični osnovi.

Pravilnik omogoča v bodoče sistem naknadnega plačevanja članskih prispevkov le tistim ustanovam za oskrbo pogrebne, katerih poslovno področje ne presega teritorija enega sreza oziroma ene mestne občine in ki imajo pod 500 članov in ne izplačujejo nad din 2000,— pogrebne. Vse ostale ustanove in penzijski fondji morajo prejemati od članov naprej določene prispevke po načelih zavarovalne tehnike. Poleg tega si morajo najkasneje v teku 4 let osnovati potrebne matematične rezerve (čl. 7. in čl. 16.).

Dosedajni prispevki članov, plačevani po sistemu naknadnega kritja, so bili določeni za mnogo višje podpornine, kot pa bi jih smele z ozirom na določbe pravilnika naše ustanove plačevati v bodoče. Zaradi tega so zlasti tisti člani, ki so že več desetletij včlanjeni v naših ustanovah, vplačali že razmeroma visoko vsoto. Če pa naj bi se od teh članov zahtevala še ustvaritev matematične rezerve, ki mora biti ustvarjena že v kratkem roku 4 let, je jasno, da ne bomo mogli obdržati v svojih ustanovah nobenega člana več.

č) Življenjske prilike so dobile svoj odraz tudi v naših zavarovalnih ustanovah človekoljubnega značaja. Njihovo poslovanje se je v teku let ponekod zato močno skomplciralo. Nekatere ustanove ne vrše več samo svojega prvotnega smotra, izplačevanja posmrtnin, marveč so svoj socialni delokrog močno razširile. Tako obstojajo v okvirju nekaterih naših ustanov tudi posebni podporni fondji. Ustanovilo jih je članstvo s prostovoljnimi posebnimi prispevki. Iz podpornih fondov dajejo te ustanove brezobrestna posojila članom, ki pridejo zaradi bolezni ali smrti v družini v težek položaj. Poleg tega obstojajo pri nekaterih naših ustanovah tudi starostni podporni fondji, iz katerih obresti se plačujejo prispevki za najstarejše člane, ki so tako oproščeni vsakega plačevanja.

čl. 15. pravilnika pa določa, da ni dovoljeno dajati članom nikakih popustov od prispevkov in drugih plačil, utrjenih v poslovni osnovi.

Tudi v tej določbi pravilnika je z ozirom na obliko, v kateri obstojajo in delujejo naše ustanove, ovira, da bi se mogle te ustanove brez škode in nevarnosti za obstoj prilagoditi določbam pravilnika. Humane ustanove so prevzele za državo veliko gmotnih dolžnosti. Le iz vzroka, da se razbremenijo država in ven-

darle pomaga nameščencu ali delavcu, so se ustanovile razne samopomoči. Popolna apatija na področju samopomočnega socialnega dela (zdravstveni domovi, počitniški domovi, podpore v bolezni itd.) bi pa nastala pri itak osiromašenih državnih in privatnih nameščencih, raznih upokojencih in delavstvu, če se bo utrdila vera, da se slednji z uradnimi odločbami vse podere, kar so si ti sami in s svojimi prisluzenimi ter prihranjenimi sredstvi zgradili.

d) Pravilnik o ustanovah človekoljubnega značaja ne dela nobene razlike med praviimi človekoljubnimi ustanovami, ki vrše svoje delo res iz pravega človekoljubja, ter med tistimi ustanovami, ki so samo po imenu človekoljubne. V zadnjih letih so se v precejšnjem številu pojavile in po onesrečenju svojih članov večinoma zopet izginile nekatere ustanove za neomejen in po ničemer med seboj povezan krog oseb. Pri teh ustanovah največkrat niti ni obstojal resničen namen članom pomagati, temveč predvsem namen koristiti ustanoviteljem. Takih ustanov mi ne zagovarjamo, vendar se zaradi teh ne sme ogroziti in ovirati naše prepotrebno človekoljubno delo.

Naše ustanove vrše nad vse važno socialno delo. Naglašamo, da so predvsem različne delavske in nameščenske ustanove še prav posebno mnogo koristile splošnosti in reševale svoje člane pred največjo bedo in najtežjimi posledicami v času velike brezposelnosti, ki v znatni meri traja še danes. Ves čas velike gospodarske depresije so bili milijoni in milijoni izdani na podporah brez kakršnega koli kapitalnega kritja, marveč izključno na temelju vzajemnosti, ki je delala čudeže. Obstojajo organizacije, ki delujejo brez vsakega matematičnega rezervnega kritja že preko pol stoletja. Te so v tem času izdale naravnost bajne vsote za svoje potrebne člane. Vsega tega dela ne smemo upropasti! Temu važnemu delu je potrebno pomagati, da se še bolj razvije in okrepi. Zlasti pa je za vsako ceno preprečiti, da bi upravne odredbe ovirale delovanje teh ustanov ali da bi zaradi takih odredb ustanove celo propadle. Kaj naj se v takem primeru zgodi s številnimi starci, z vdovami, sirotami in z onemoglimi, ki jih te ustanove že danes vzdržujejo? Vse te ustanove pa so danes zaradi pravilnika ministrstva za trgovino in industrijo ogrožane v svojem obstoju. Da se rešijo propasti, je nujno potrebno določbe tega pravilnika izpremeniti tako, da bo tudi v bodoče zajamčeno tem ustanovam nemoteno socialno delo.

V to svrhu pa je potrebno, da skliče ministrstvo za trgovino in industrijo

posebno anketo,

ki bo pretresala vsa ta vprašanja, in v kateri bo poleg organov ministrstva delovalo tudi zadostno število zastopnikov naših ustanov človekoljubnega značaja.

Prosimo in predlagamo,

da blagovoli ministrstvo za trgovino in industrijo sklicati tako anketo in vanjo povabiti zastopnike človekoljubnih ustanov, zlasti podpisane.

V Ljubljani dne 15. januarja 1939.

Zadruga Učiteljska samopomoč v Ljubljani; Profesorska samopomoč v Mariboru; Društvo sodnikov — sekcija Ljubljana; Dobrota — podporno društvo poštarjev v Ljubljani; Galska zajednica v Ljubljani; Dobrodavno društvo grafičnega delavstva v Ljubljani; Pod-

bratovščine sv. Jožefa v Ljubljani; Obrtniška samopomoč v Ljubljani; Trgovska samopomoč v Ljubljani; Trgovska samopomoč v Mariboru; Nabavljalna in kreditna zadruga v Kranju; Udruženje grafičnih faktorjev — podružnica Ljubljana; Podporno društvo železniških uslužbencev in upokojencev v Ljubljani; Strokovno in podporno društvo privatnih nameščencev v Ljubljani; Obsmrtno društvo Vič-Glince; Udruženje železniških činovnikov v Ljubljani; Podporno društvo železniških delavcev in uslužbencev v Mariboru; Vzajemnost železniških uslužbencev v Mariboru; Glavni savez privrednih združenj, Zagreb.

## V obrambo resnice in morale

V zadnji številki »Učiteljskega tovariša« smo priobčili poslan dopis »Zveze akademsko izobraženih žen, sekcije Ljubljana«, ki je bil poslan v objavo vsem dnevnikom in tednikom v Sloveniji kot protest na neverjetno surovo in osebno žaljivo »kritiko«, ki jo je prinesel »Slovenski delavec« — glasilo Jugorasa v Sloveniji — o knjigi naše tovarišice Angele Vodetove »Spol in usoda«.

»Zveza akademsko izobraženih žen« je čutila dolžno, da dvigne svoj glas proti posurovelosti, ki čedalje grozotnejše poplavlja sodobni svet ter se kaže že na vseh javnih in zasebnih področjih našega življenja.

Navedeni izpad »Slovenskega delavca« presega pa vse, kar je kdaj v Sloveniji upalo na dan iz skritih kloak človeškega sovraštva in pokvarjenosti. Sami ob sebi se razume, da niso prinesli te upravičene obsodbe vsi tisti, ki stoje blizu miselnosti podivjanega sramotilca.

Nasprotno: namesto ogorčene zavrnitve na naslov »Slovenskega delavca« in njegovega urednika je dobila teden pozneje »Zveza akademsko izobraženih žen« avtoritaren ukor, ker niso branile ženske časti in dostojanstva pred puhlim »znanstvom« svoje sestre Angele Vodetove, češ da »širijo« neko novo spolsko moralo, ki je gola marksistična propaganda za tiste vrste svobodno ljubezen, kakor so jo skušali uresničiti v boljševiski Rusiji in Španiji v polnem nasprotju z dostojanstvom žene in v pogin vsakega skupnega duhovnega življenja in tistega vzvišenega pomena, ki ga ima zakon za človeka in človeštvo. V obrambo resnice, te hčerke božje, ki se žali tam, kjer bi morala sicer iskati zatočišča, naj pribijemo dejstvo, da so zgornje trditve o knjigi naše tovarišice gladko izmišljene ter da je resnica ravno nasprotna od tega, kar se tukaj trdi.

Kdor koli je knjigo prebral, se je moral prepričati, da jo preveča skozi in skozi plemenito stremljenje, vzgajati zakone k poštemu moralnemu sožitju. Če je kaj zagrešila, se ji mora zameriti kvečjemu to, da zahteva tudi od moških isto neomadeževano življenje, kakor ga pojmuje žena v zakonu.

Upamo, da ni mogoče prav ta zahteva izzvala pri ogorčenem moškem debaterju, ki deli na vse strani svoje ukore, žalitev njegovega moralnega čuta.

## V spopolnitev listka „Črtice iz zgodovine našega stanu“

Razveselil me je listek »Črtice iz zgodovine, ki ga je v zadnjih treh številkah »Učiteljskega tovariša« priobčil Miloš Verk. Vselej sem zadovoljen, kadar vidim resno stremljenje pisanja naše šolske zgodovine. In to izpričujejo omenjeni listki. Ali predzadnji njegov listek potrebuje spopolnitve. In to odstavke: Monopol učnih knjig ali kaj.

Tu ne gre namreč za nikak monopol šolskih knjig, ampak za odlok graškega gubernija, ki se nanaša na odpravo šolskih knjig, tiskanih v danjčici.

Kot na Kranjskem zaradi metelčice, tako so imeli abecedno vojno po časopisih tudi na Štajerskem zaradi danjčice. Ta abecedna vojna se je začela v graškem nemškem listu: »Der Aufmerksame«, dne 3. aprila 1827, s pohvalo danjčice in končal 24. aprila 1832. V njej se proti tiskanim ugovorom Metelkovim, Potočnikovim in Murkovim ni branil Danjko sam, ampak prepuščal besedo Kvasu, profesorju slovenščine na graškem vseučilišču — in še nekemu neimenovanemu učitelju. Pač je pa posegel v aktivni boj pri cerkvenih in posvetnih oblastih o usodi danjčice v šoli. Ta boj se je začel z odlokom štajerskega graškega gubernija z dne 11. sept. 1827. (Odlok je odredjal, naj sekovski in lavantinski ordinarij preskrbita slov. prevod Marchnerjeve začetnice za šole na kmetih. Ob priliki prevoda te knjige se je Kvas zavzemal za danjčico z več vlogami — kot Danjkov sotrudnik. Izšla

je l. 1831. Boj za uvedbo njegovih knjig v šole je začel postajati zanj opasen že spomladi 1832. po objavi in sprejemu Murkovih del (slovnice in besednika), ter se končal z definitivnim njegovim porazom v drugi polovici l. 1838., ko je 18. avgusta istega leta štajerski gubernij naznanil sekovskemu ordinariatu odlok študijske dvorne komisije, naj se v danjčici za šole nič več ne tiska.

Murko je namreč kot graški dijak izdal: Theoretisch-praktische slovenische Sprachlehre, Grätz 1832, še istega leta, vendar z letnico naslednjega leta: Slovenko-Nemški in Nemlško-Slovenki rožni belednik — V Gradzi 1833. Obe knjigi je izdal v bohoričici, kar je v skladu z njegovo težnjo, da bi s svojim delom družil, ne pa razdvajal (kakor Danjko in Metelko), ker je namreč bohoričica bila edina od vseh takratnih slov. črkopisov uvedena po vseh slov. pokrajinah in povsod priznana. Zgodovinski pomen in nesporna zaslug Murkovih slovnških del je v tem, da je s svojim kompromisnim stališčem znatno pospešil izoblikovanje etnotne knjižne slovenščine, vzporedno s tem pa na novo združil Slovence tudi pravopisno, ko je z odločitvijo za bohoričico regionalne črkopise zavrgel. S tem dejanjem je definitivno priključil »Mali Štajer« jezikovnemu območju osrednjega slovenstva, kar je nedvomno eden izmed vzrokov, da je ilirizem na Štajerskem ostal brez pravih uspehov. Za tema dvema knjigama je

neprecenljiv kapital ravno v tiste oddaje, ki so namenjene mladini vse do izvensolske dobe, ko pridejo pod druge vplive drugačnih oddaj. Vem za napore naših odgovornih činitelev, da bi tu ustvarili nekaj, na kar bi mogli biti tudi izven mej ponosni, nekaj, kar bi se zares lahko kosalo, pa se ne more niti od daleč ne.

In dalje. Dotacije za predavanja so prenizke. Za dobre podaje je treba študija, priprav in skrbnega dela, ki ga pa zmorejo, pripravljenci in pa tisti, ki delajo v zavesti, da bo njih del vsaj zadovoljivo honorirano. Toda tudi idealisti so vedno bolj redki, sčasoma tudi ti omagajo in kaj potem?

Kakor hitro pa bi bili izpolnjeni omenjeni dve nalogi: da bi imele vse šole svoje aparate in potrebne zvočnike, in pa odbor primerne zneske za honorarje, potem bi sicer ne teklo vse kakor po maslu, toda šli bi nezadržno naprej in bi prišli na vrsto vse, o čemer zdaj sanjamo.

Izvrstna je ideja tovariša Kunsta glede fiksiranja raznih oddaj na gramofonsko ploščo, je tudi takoj izvršljiva. Morda bi za enkrat zadostovalo, če bi se zadovoljili s ploščami, na katerih bi imeli živo besedo naših najmarkantnejših osebnosti kulturnega, gospodarskega in političnega življenja. Sploh pa je bila to naša kulturna dolžnost že davno. Količina naših moč je odšla, ne da bi nam zapustili živo besedo! Danes, jutri bo utihnil ta in oni. Zakaj prav tu čakamo, kjer ni prav nobene ovire? Imamo dovolj sredstev, da fiksiramo razne nepomembne polke in šlagerje, morda bi se pa le našel kak ostanek v blagajni, da bi posneli izpoved našega literata, umetnika, živo besedo, čar neposrednosti. Tisti, ki so imeli besedo in odločevali okrog teh vprašanj (če so se jih sploh domislili!), so grešili! Kaj je torej njihova dolžnost že takoj danes?... Matice takih plošč bodo morale napolniti va-

ren tresor naše kulturne zakladnice, kopije pa se bodo predvajale v šolskem radiu, a ne samo tu, temveč povsod, kjer naj nas spodbuja, navdušuje in združuje beseda naših velikani. Sledile jim bodo oddaje, ki so bile pripravljene z veliko skrbjo, reportaže in, kajpak tudi, serija plošč pokrajinskih oddaj, če bodo zaslužile mesto v zakladnici. Na to zapuščino je mislil tovariš Kunst, lepše si ne moremo želeti, kajti v njej bo tudi dokaz naše zrelosti.

Zaključujem z željo tov. Kunsta, da se trudimo, da bi šole, na katerih služujemo, čimprej dobile radijske aparate, toda kakor sem uvodoma pokazal, s stvarno in takojšnje pomočjo oblasti, ker drugače ne bo šlo. Tudi nesebičnemu delu učiteljstva so postavljene meje, preko katerih ne zmore, saj je vpreženo vsepovsod. Šele če bomo čutili pod roko oporo od tistih, ki so najbolj poklicani in odgovorni, bomo stopali do nadaljnjih nalog, in šele takrat bo šolski radio s ponosom začeljenal nova, plodna poslovna leta. Zdaj pa lahko rečemo samo to, da: ponosni, da, ponosni na tisto, kar smo zmogli sami, toda zadovoljni, ne! Hvaležni smo tistim, ki so nam od svojega malega kosca odstopili grizljaj za naše oddaje. Čakamo pa oboji na tisti vedni »več«, ki po vsej pravici pripada narodu, za katerega je konec koncev vendar radio namenjen. Občine, banovina, država morajo priskočiti z izdatnimi sredstvi in odloki, tehniki naj nam pa postavijo na trg cenen aparat za sprejem naše postaje po vzorec naših sosedov.

Adamič Netko.

## Današnja naloga šolskega radia

Z mešanimi občutki sem prečital vzpodbudni članek tov. Vilima Kunsta v 24. številki »Učit. tovariša« z dne 19. jan. t. l. Dotaknil se je kopic problemov, ki si iz preteklosti preko sedanosti posegajo v roko ter nam v izredno optimistični besedi predočil težave, uspehe in neuspehe in bodoče naloge našega šolskega radia, da bi v kar največji meri vršil svojo nalogo. Med vrstami je tistemu, ki se je poglubil, bežno nakazal težave, s katerimi se mora naš šolski radio boriti za svoj upravičeni prostor pod soncem slovenske kulture, toda ne da bi jim utegnil posvetiti kritične presoje, je v vznemirni besedi razvil kopico načrtov za bodočnost, ki so celo za druge države, ki posvečajo izredno moralno in gmotno podporo tem ustanovam, višek tega, kar se trenutno sploh da doseči. Reportaže izven studia, v tovarnah, delavnicah in celo pod vodno gladino ter njih gramofonsko fiksiranje, — kje smo še! Ostanimo za sedaj rajši na realnih tleh našega radia in priznajmo si, da smo v tem oziru prava pastorka. Prav ima tovariš — manjka denarja, toda menim in prepričan sem, da nam manjka tudi resničnega duha, ki bi prešinil nas vse in izstavljal radijskim oddajam izkaznico nenadomestljivosti kot nujnemu sestavnemu delu izobrazbe šolske mladine.

Naj ponovim še jaz tisto že tolikokrat sproženo vprašanje: koliko naših šol ima svoje radijske aparate, ki se redno uporabljajo? Dobil bom za odgovor: prav malo. Torej kratko: naše šole nimajo svojih sprejemnih aparatov in tu je za nas ledina, katero moramo zorati. S to ugotovitvijo nimam namena

zmalčiti tiste redke šole, ki aparate — o, srečnejši! — imajo. Blagurjemo jih in ne bi bilo napak, če bi jih odbor šolskega radia naprosil, naj nam v našem podlistku na kratko opišejo, kako so prišli do njih. Bilo bi zelo poučno. Na naši šoli sem v času najhujše krize sprožil vprašanje nabave aparata. Navdušil sem z vso zgornostno učence, da bi prispevali po mesečnih 25 par v ta fond. Ker je na šoli nad 500 učencev, bi morda v nekaj letih svoj cilj dosegli. Pa ni šlo. Ko se je prvo navdušenje — ta posebna lastnost Slovencev! — poleglo, sem preštel kupček in naštel menda 33 dinarjev, ki se nahajajo v poštni hranilnici in čakajo posnemovalcev. Ni šlo in ne bo šlo! Posamezni agilni tovariši bi morda z igrami in prireditvami po neizmernem trudu pršli do cilja. Vendar pa je to le malo več kot nič, saj dva trije uspehi pri številu nad 800 ljudskih šol pri nas za splošnost nič ne pomenijo. Preostaja edino oblast, ki naj bi ukazala, da se vnese v proračune potrebna vsota za nabavo radijskega aparata. Dokler ne bomo in ne bodo prisiljeni, ne bo nič. Zaostali smo za naprednimi državami, ki na vse mogoče načine podpirajo razvoj šolskega radia, zato nam je tu potrebna hitrica. Triletka, recimo, to je skrajna meja, ko bi morala sleherna šola imeti svoj sprejemni aparat, poleg tega pa še večje zvočnike v posameznih razredih. Skrajno zapuščena šola bi morala imeti zvezo s svojim duhovnim središčem, ki bi izžareval sodobna stremjenja in vso dinamiko časa ter na ta način povezal rahlo našo zavest skupnosti. Ogromen je pomen radia za stvarno in državljansko vzgojo. Naši sosedje nalagajo